

ترویج فرهنگ دفاع مقدس، آسیب‌شناسی، ارائه مدل و راهکارها

هادی مراد پیری^۲

مصطفی ایزدی^۱

حسین سهرابی^۴

حمید رضا حاتمی^۳

تأیید مقاله: ۱۳۹۶/۰۶/۰۲

دریافت مقاله: ۱۳۹۵/۱۲/۰۱

چکیده

این پژوهش، در مرحله نخست درباره شناسایی آسیب‌های ترویج فرهنگ دفاع مقدس در کشورمان است. در مرحله دوم به ارائه مدل ترویج فرهنگ دفاع مقدس می‌پردازد و در مرحله سوم به راهکارهای پیش‌رو در تقویت فرهنگ دفاع مقدس اشاره دارد. پژوهش، کاربردی و از روش پژوهش کیفی و در چهارچوب نظریه داده‌بنیاد به تحلیل اطلاعات پرداخته شده است و در آن زمینه‌ها و دلایل، شرایط میانجی و پیامدهای ضعف ترویج فرهنگ دفاع مقدس در سالهای اخیر واکاوی شده است. جامعه هدف، فرماندهان دوران دفاع مقدس و کارشناسان فرهنگی که با فرهنگ دفاع مقدس مرتبط بوده‌اند و از طریق مصاحبه عمیق فردی اطلاعات جمع‌آوری شده است. روش نمونه‌گیری مبتنی بر هدف و حجم نمونه ۲۰ نفر از فرماندهان، مدیران و نخبگان فرهنگی دوران دفاع مقدس بوده‌اند که دغدغه ترویج فرهنگ دفاع مقدس را داشته‌اند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که به لحاظ آسیب‌شناختی ترویج فرهنگ دفاع مقدس به لحاظ محتوایی، عملکردی و ساختاری قابل تحلیل و بررسی است و به لحاظ راهبردی نیز ترویج در ابعاد نگرشی، رفتاری و ساختاری قابل توجه است. در پایان به عنوان پیشنهاد نهایی، تشکیل قرارگاه‌های فرهنگی مورد توجه قرار گرفته است.

کلیدواژه‌ها

ترویج فرهنگ دفاع مقدس، آسیب‌شناسی دفاع مقدس، مدل بهره‌گیری از تجربه دفاع مقدس، بهره‌گیری از توان دفاع مقدس، قرارگاه‌های فرهنگی در دفاع مقدس.

۱ - عضو هیأت علمی دانشگاه جامع امام حسین علیه السلام

hamidrezapiri37@yahoo.com

۲ - دانشیار دانشگاه جامع امام حسین(ع)

hhatami83@yahoo.com

۳ - دانشیار دانشگاه جامع امام حسین(ع)

۴ - دانشجوی دکتری مهندسی سیستم‌های فرهنگی

مقدمه

امروز در جامعه در حال گذار به سر می‌بریم. در این جامعه بسیاری از ساختارهای کنونی و فعلی در حال تغییرات محسوس و غیر محسوس است. این تغییرات، جامعه را دچار بحران هویت می‌سازد. از پیامدهای تحولات سریع فرهنگی، فاصله نسلیها و تقابل بین عناصر و خرده فرهنگی است که در سطح افراد، گروه‌ها و نظامهای فرهنگی و اجتماعی ظهور می‌کند. طی دهه‌های اخیر، عملکرد و اقدامات زورگیرانه کشورهای سلطه‌گر سلامت اجتماعی، فرهنگی و پیشرفت ملت‌ها را تهدید کرده است. دولت‌های ستم‌دیده به دنبال دفاع از حقوق خود و بدون هیچ حمایتی از سوی مجامع جهانی، مورد تاخت و تاز در نبرد نابرابر در حوزه‌های سیاسی، نظامی و اقتصادی قرار می‌گیرند. کشور ما تجربه هشت سال دفاع در مقابل هجوم همه جانبه را پشت سر گذاشته است. تجربه دفاع برای کشورمان، پیامدهای فرهنگی ویژه‌ای داشته است. دفاع در مقابل زیاده‌خواهی نظام استکبار به جوامع مورد تهدید واقع شده درس مقاومت، صبر و مبارزه می‌دهد. در فرهنگ دفاع مقدس، مقاومت، صبر، مبارزه و دفاع از کیان اسلامی، که در روحیه ایثارگری و شهادت‌طلبی خلاصه می‌شود، تأثیرات شگرفی بر حفظ و بالندگی جامعه دارد. مقاومت حضرت پیامبر(ص) در شعب ابی طالب، پیروزی خون بر شمشیر در واقعه عاشورا و دفاع رزمندگان اسلام طی هشت سال دفاع مقدس، حکایتگر روحیه ایثار و شهادت است. فرهنگ دفاع مقدس، که از اندیشه‌های والای اهل بیت(علیهم‌السلام) و تفکر ناب و زلال امام خمینی(ره) نشأت گرفته بود در دهه اول انقلاب اسلامی قلوب میلیون‌ها ایرانی را تسخیر کرد و تحول عظیمی را در جامعه اسلامی رقم زد که در گذشته مانند آن اتفاق نیفتاده بود. مقام معظم رهبری از فرهنگ دفاع مقدس به عنوان "گنج استخراج نشده" (۱۳۷۰/۴/۲۵) یاد کرده‌اند که نه تنها براحتی و آسان به دست نیامده که بهای سنگینی از سرمایه‌های عظیم انسانی و مادی این ملت در پای آن ریخته شده است؛ لذا فرهنگ ناب و ارزشمند دوران دفاع مقدس ذخائر بی نظیری است که به عنوان عوامل تأثیرگذار بر بالندگی و توسعه در جامعه باید مورد توجه قرار گیرد.

بیان مسئله

دوران هشت سال دفاع مقدس و مقاومت رزمندگان ایرانی در صحنه نبرد تداعی کننده یکی از زیباترین جلوه‌های تاریخ تمدن بشر است که در آن حماسه ایثار، گذشت و جهاد و شهادت جلوه گر بوده است، این ویژگیهای ارزشمند رفتاری موجب شکل گیری فرهنگ دفاع مقدس شد و در حقیقت این فرهنگ معنوی بود که رمز پیروزی جمهوری اسلامی ایران در طول انقلاب و پس از آن به شمار می‌رود.

بازخوانی زندگی و رشادهای شهیدان برای جوانان این مرز و بوم به لحاظ الگوسازی همواره مورد تأکید بزرگان انقلاب بوده است. روزهای حماسه ساز دفاع مقدس و فرهنگ ساری و جاری آن در ماندگاری و ثبات و تداوم انقلاب اسلامی و استقلال کشور نقش حیاتی و سرنوشت ساز دارد.

حفظ فرهنگ غنی و ارزشمند دفاع مقدس همواره از دغدغه‌های اساسی حضرت امام(ره) و مقام معظم رهبری و دیگر دلسوزان انقلاب بوده است. تأکید بر ترویج و گسترش فرهنگ انقلاب، جنگ و در حقیقت روحیه انقلاب، آن روحیه‌ای که در جنگ، میدان رشد و بالندگی یافته بود، تأثیر داشته است.

مقام معظم رهبری بارها در رهنمودهای خود استفاده و بهره برداری از فرهنگ دفاع مقدس را، که همان روحیه مقاومت و فداکاری همراه با اخلاص بود، مورد تأکید قرار داده‌اند. "اگر همین نصف روز حادثه کربلا در تاریخ ما در طول هزار و چهارصد سال چنین اثری به جا نهاده است، پس فرهنگ هشت سال دفاع مقدس می تواند برای سالهای متمادی منشأ برکات زیادی باشد" (۸۶/۶/۲۱) و بارها نگرانی خود را از غفلت در مسیر حفظ این فرهنگ غنی و ارزشمند اعلام کرده، و به اصحاب فرهنگ ساز جامعه هشدار داده‌اند که "ما یک هزارم آنچه را که درباره این جنگ می‌باید تحقیق و مواضعی می‌کردیم، هنوز بیان نکرده‌ایم" (۷۹/۷/۶).

از سویی دیگر در عصر کنونی با پدید آمدن ابزارهای نوین ارتباطی و گسترده شدن عرصه ارتباطات انسانی، شاهد ترویج ارزشهای غربی هستیم که به شکلهای گوناگون از طریق تولیدات فرهنگی به خورد ملتها داده می‌شود. ظهور پدیده امپریالیسم فرهنگی و در پی آن بمباران تبلیغاتی ملتها برای پذیرش فرهنگ غرب از جمله تهدیدهایی است که می‌توان از آن با

عنوان تهاجم فرهنگی غرب علیه ملت و نظام ایران یاد کرد. تهاجم فرهنگی غرب در پی استحاله فرهنگی است تا ملتها از درون تهی شوند و فرهنگ غرب را به عنوان فرهنگی بپذیرند که توان تأمین نیازهای فکری، احساسی و رفتاری بشریت را دارد. جهان غرب در پی ترویج فرهنگ لیبرالی در جهان است و از نظریه هانتینگتون مبنی بر اینکه فرهنگهای بزرگ، فرهنگهای کوچکتر را می‌بلعد، بهره می‌برد (هانتینگتون، ۱۹۹۳). در تقابل بین فرهنگ لیبرالی و فرهنگ اسلامی، احیای فرهنگ دفاع مقدس می‌تواند بسیار کارساز و راهگشا باشد.

در حال حاضر ترویج فرهنگ دفاع مقدس در سطح عمومی جامعه به‌عنوان دغدغه از سوی کسانی مورد توجه قرار دارد که دل در گروی آن دوران دارند و همواره با آن به حیات خود ادامه می‌دهند. این روند بیشتر، گذشته‌گرا است و همواره مدافعان آن را در حاله‌ای از تقدس و بیشتر در زمان گذشته گرفتار کرده است. مسئولان و متولیان فرهنگی جامعه، همان‌گونه که نسبت به فرهنگ انقلاب اسلامی و فرهنگ عمومی جامعه بی‌مهری کرده و آن را در مظلومیت قرار داده‌اند، دامنه این بی‌مهری را به فرهنگ دفاع مقدس به طور خاص کشانده‌اند و در واقع این فرهنگ نیز دچار مظلومیت مضاعف شده است. گاه هجمه بی‌امان دشمن در جبهه نظام سلطه به صورت بی‌مهابا و پیچیده از بیرون و غفلت و توجه جدی نکردن مسئولان فرهنگی در سطوح عالی سیاستگذاری تا سطوح اجرایی از درون موجب شده است تا رهبر معظم انقلاب نگرانی خود را این گونه بیان کنند: «در عرصه فرهنگ، بنده به معنای واقعی کلمه، احساس نگرانی می‌کنم و حقیقتاً دغدغه دارم. این دغدغه از آن دغدغه‌هایی است که آدمی به خاطر آن، گاهی ممکن است نصف شب هم از خواب بیدار شود و به درگاه پروردگار تضرع کند. من چنین دغدغه‌ای دارم... شما خودتان دست‌اندرکاران مسائل فرهنگی هستید و باید از این دغدغه من خبر داشته باشید... حقیقتاً در باب فرهنگ، احساس نگرانی عمیقی دارم». ایشان در بخش دیگری می‌فرمایند: «ما در نظام جمهوری اسلامی، مقوله فرهنگ را قدری دست کم گرفته‌ایم (۱۳۷۳/۴/۲۲)». این دغدغه‌مند بودن در حوزه فرهنگ می‌تواند به طور خاص فرهنگ دفاع مقدس را نیز شامل شود. در این صورت می‌توان گفت مسئله این پژوهش این است که ترویج فرهنگ دفاع مقدس در دوران پس از دفاع مقدس از چه الگویی پیروی کرده است؛ الگوها یا روشهای ترویج فرهنگ دفاع مقدس تاکنون، چه آسیب‌هایی داشته است؟ الگوی

مطلوب ترویج فرهنگ دفاع مقدس کدام است؟ در واقع طراحی مدل مطلوب برای ترویج فرهنگ دفاع مقدس به روش علمی مسئله اساسی این مقاله است که هم پشتوانه نخبگی و هم توان ترویج در سطح جامعه را به صورت فراگیر داشته باشد.

روش پژوهش

به لحاظ نوع، پژوهش در زمره پژوهشهای کاربردی است که در آن تلاش می‌شود از طریق استخراج الگوی ترویج فرهنگ دفاع مقدس و ارائه راهکارها به گونه‌ای مؤثر و عملگرایانه در راستای ترویج فرهنگ دفاع مقدس عمل کند. به منظور دستیابی به الگوی ترویج فرهنگ دفاع مقدس به طراحی مصاحبه نامه و مصاحبه باز با صاحب نظران و کارشناسان با تجربه اقدام شد.

۱ - جامعه هدف: جامعه هدف تمام کارشناسان اعم از فرماندهان، مدیران و نخبگان فرهنگی دوران دفاع مقدس در سطح کشور و یا دست‌اندرکاران جنگ هشت ساله در سطوح مختلف بوده که در واقع به نوعی مدیریت و اداره آن را برعهده داشته‌اند.

۲ - روش نمونه‌گیری و تعیین حجم نمونه: در این تحقیق از نمونه‌گیری مبتنی بر هدف استفاده شده است. پژوهشگر در نمونه‌گیری مبتنی بر هدف معمولاً می‌کوشد به صورت هدفدار بر مبنای اینکه چه نوع اطلاعات خاصی در یافته‌های اولیه، مورد نیاز است، نمونه‌هایی را انتخاب کند. بنابراین، اینکه بعداً چه کسانی انتخاب شوند، تحت تأثیر این است که قبلاً چه کسانی آمده، و چه اطلاعاتی داده‌اند. هم‌چنین زمانی حداکثر تنوع در فرایند نمونه‌گیری اتفاق می‌افتد که موارد مورد بررسی دارای دیدگاه‌های متفاوتی درباره موضوع است و نیز زمینه و سوابق مختلفی داشته باشد (پولیت و هانگلر، ۲۰۰۰؛ به نقل از ادیب و صلصالی، ۱۳۸۲: ۳۳ تا ۳۵؛ حریری، ۱۳۸۵: ۱۳۲ تا ۱۳۶).

حجم نمونه ۲۰ نفر از فرماندهان دوران دفاع مقدس بوده‌اند؛ هر چند برای تعیین حجم نمونه در مطالعات کیفی معیار دقیقی وجود ندارد. به اعتقاد پولیت و هانگلر (۲۰۰۰) حجم نمونه هنگام کار مشخص می‌شود. (ادیب و صلصالی، ۱۳۸۲: ۳۵). در واقع در پاسخ به این سؤال که چه هنگامی از انتخاب موارد بیشتر دست برداریم، گلنیزر و اشتراوس معیار «اشباع نظری» را پیشنهاد می‌کنند: «اشباع نظری مبنای داوری درباره زمان توقف نمونه‌گیری از

گروه‌های مختلف مربوط به آن مقوله است» (ادیب و صلصالی، ۱۳۸۲: ۳۵). نمونه‌گیری و افزودن بر اطلاعات هنگامی پایان می‌یابد که «اشباع نظری» رخ دهد؛ یعنی دیگر چیز جدیدی به دست نیاید (فلیک، ۱۳۸۷: ۱۳۹ و ۱۴۰).

۳ - روش گردآوری اطلاعات: در بخش کیفی، روش گردآوری اطلاعات مبتنی بر شیوه مصاحبه عمیق و ابزار مصاحبه نامه محقق ساخته است.

۴ - اعتبار پژوهش: چهار معیار اعتبارپذیری^۱، انتقال پذیری^۲، توان اطمینان^۳ و تأییدپذیری^۴ را معیارهای اعتبار پژوهش کیفی مطرح کرده اند. این معیارها امروزه در اغلب پژوهشهای کیفی به جای دو معیار اعتبار و پایایی مورد استناد قرار می‌گیرد. به طور خلاصه اعتبارپذیری به واقعی بودن توصیفها و یافته‌های پژوهش و اعتبار آنها اشاره دارد و عبارت از درجه اعتماد به واقعی بودن یافته‌ها برای شرکت کنندگان پژوهش و برای زمینه‌ای است که این پژوهش در آن انجام شده است. انتقال پذیری نیز به درجه تعمیم پذیری نتایج تحقیق اشاره می‌کند. پژوهشگر در زمینه توان اطمینان به جای اینکه بخواهد افراد در وضعیت مشابه به همان نتایج برسند در پی آن است که خواننده متقاعد شود که با توجه به فرایند پژوهش، یافته‌ها از توان اطمینان برخوردار است. در نهایت تأیید پذیری معادل مفهوم عینیت در پژوهشهای کمی است. عینیت در رویکرد کمی به این اشاره دارد که یافته‌های پژوهش تا چه حد از تأثیر سوگیریها، علایق و انگیزه‌ها یا دیدگاه‌های ویژه پژوهشگر، برکنار بوده است (لینکلن و گوبا، ۱۹۸۵؛ به نقل از حریری، ۱۳۸۵: ۶۴ تا ۷۶).

بنابر آنچه گفته شد، معیارهایی که بیشترین اهمیت را در این تحقیق دارد، اعتبارپذیری و تأیید پذیری شیوه پژوهش و نتایج تحقیق است. در این تحقیق به روشهای مختلفی تلاش شده است که اعتبارپذیری یعنی واقعی بودن توصیفها و یافته‌ها و همچنین تأییدپذیری یعنی عینیت داده‌ها محقق شود که در ذیل به آنها اشاره می‌شود:

-
- 1 - Credibility
  - 2 - Transferability
  - 3 - Dependability
  - 4 - Confirmability

۱ - ضبط صوتی گفتگوها: از آنجا که مصاحبه‌ها همزمان ضبط صوتی شده است، می‌تواند به عنوان منبعی قابل اعتماد برای بازبینی و بررسی دوباره توصیفها و تحلیل‌هایی مورد استفاده قرار گیرد که صورت گرفته است. این امر به تأیید پذیری یعنی اعتماد به واقعی بودن آنها کمک می‌کند.

۲ - رونوشت برداری تا حد امکان دقیق: علاوه بر ضبط صوتی مصاحبه‌ها در این تحقیق تلاش شده است که هنگام رونوشت برداری از داده‌ها حداکثر دقت لحاظ شود تا حداکثر میزان انطباق میان متن نوشتاری و داده‌های صوتی به وجود آید.

۳ - تلاش برای ارائه تحلیل منطقی: هم‌چنین در زمان تحلیل مصاحبه‌ها نیز تلاش شده است حداکثر میزان هماهنگی منطقی مقولات فراهم شود. در واقع، یکی از مهمترین ویژگی‌هایی که به نتایج تحقیق در پژوهش کیفی اعتبار می‌بخشد، قدرت منطق درونی آن است. باید برای مخاطب و کارشناسان پژوهشی نتایج شرح مقدمات با نتایجی که گرفته شده است، ارتباط منطقی داشته، و برای آنها به لحاظ منطقی باور پذیر باشد که می‌توان چنین برداشتهایی را از رویدادهایی کرد که عملاً در جریان مصاحبه رخ داده است.

۴ - روش تجزیه و تحلیل اطلاعات: روش تجزیه و تحلیل اطلاعات مبتنی بر چارچوب "نظریه داده بنیاد"^۱ است که در آن زمینه‌ها و دلایل، شرایط میانجی، کنشها و پیامدها مورد توجه قرار می‌گیرد. فرایند تجزیه و تحلیل اطلاعات به شرح ذیل انجام شد:

الف - شناسه‌گذاری باز شامل شکل‌گیری مفاهیم و کشف مقوله‌های پژوهش

ب - شناسه‌گذاری محوری: با هدف برقراری و تبیین رابطه بین مفاهیم و مقوله‌ها و ارائه الگوی مفهومی

ج - شناسه‌گذاری انتخابی از طریق انتخاب هدفمند، مفاهیم در قالب مقوله‌های فرعی و مقوله‌های اصلی و در نهایت با رویکردی نظام‌مند، الگوی ترویج فرهنگ دفاع مقدس به دست آمده است.

یافته‌های پژوهش

آسیب‌شناسی

آسیب به معنی زخم و جراحت و صدمه از حوزه زیست‌شناسی به مباحث اجتماعی وارد شده است. به طور معمول آسیب در مقابل تهدید به کار می‌رود و از یک جهت به تمایز داخلی یا خارجی بودن این دو توجه می‌شود. در این فرض آسیب نقایص، ضعف و مشکلات درونی و ساختاری محیط مفروض را در بر می‌گیرد و تهدیدها و خطرهای بیرونی نسبت به محیط است (گروه مطالعات امنیت، ۱۳۸۷: ۱۵۹).

شناخت آسیبها و تهدیدهای فرهنگ طی هشت سال نبرد عاشورایی در جهت تثبیت و تداوم انقلاب اسلامی امروز به بازنگری و آسیب‌شناسی نیاز مبرم دارد.

هوشیاری در برابر پیدایش و شکل‌گیری آسیبها و تهدیدها اولین گام مؤثر در انتقال و ترویج و نهادینه ساختن ارزشها در جامعه است. شناخت علمی آسیبها به برنامه‌ریزی و تدوین چشم‌انداز آینده نظام اسلامی کمک زیادی می‌کند. امام خمینی(ره) درباره اهمیت شناسایی آسیبها می‌فرماید: «یک کشوری وقتی آسیب می‌بیند که ملتش بی‌تفاوت باشد راجع به آسیبها» (صحیفه امام، ج ۱۳: ۱۶). طوفان سهمگین امواج گسترده ماهواره‌ها و سایتهای اینترنتی، سیل ویرانگر شبهات سیاسی، دینی، ترویج اباحه‌گری و رشد قارچ‌گونه عرفانهای ساختگی و صوفیگری، شعارهای بی‌محتوا در عرصه فرهنگ و اقتصاد و اجتماع، تجمل‌گرایی و تخطئه ارزشهای انقلاب و دفاع مقدس گوشه‌هایی از آسیبها و تهدیدهایی است که نسل امروز از ترکشهای سوزاننده آنها در امان نیست. از این رو در طراحی نظام مهندسی فرهنگی کشور باید این گونه موانع و نیز آفتهای جدیدتری که در راه است، محاسبه شود و ضمن آشنا کردن جوانان با زیانهای جبران‌ناپذیر آسیبها نسخه‌های درمانی مناسب همراه با داروهای شفابخش تجویز شود تا بذر ارزشهای دینی در جان و روح این نسل جوانه زند و رشد یابد.

پیش‌فرضهای بحث آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی

بحث از آسیب‌شناسی هر انقلابی، مستلزم این است که پیش‌فرضهایی در این زمینه پذیرفته شود و اساساً پرداختن به این بحث، بدون پذیرفتن پیش‌فرضهای آن معنا نخواهد داشت.

اولین پیشفرض در این زمینه این است که هرگاه سخن از آسیب شناسی به میان می‌آید به این معنا خواهد بود که انقلاب به صورت موجودی زنده و بالنده تصور شده است که هدف مطلوبی دارد و به سوی آن هدف حرکت می‌کند؛ اگر توفیق بالندگی پیدا کرد و به سمت هدف حرکت کرد، انقلابی سالم است و اگر مانعی بر سر حرکت آن پیدا شد و از پیشرفت آن جلوگیری به عمل آمد، این انقلاب، بیمار و آفت زده است. موجود زنده و پویا و متحرک، باید برای رسیدن به هدف مطلوب از مسیر معینی حرکت کند؛ مسیری که دارای شرایط و ضوابطی خاص است. بنابراین، اگر این ویژگی در انقلابی باشد، انقلابی سالم خواهد بود؛ در غیر این صورت آن انقلاب بیمار است و باید نشانه‌های بیماری را مورد شناسایی قرار داد و وسایل درمان آن را فراهم ساخت.

آسیبهای فراروی نظام را در دو قالب می‌توان در نظر گرفت: بخشی از این آسیبها و تهدیدها از داخل کشور و برخی دیگر از خارج بر نظام تحمیل می‌شود (محمدتقی مصباح یزدی، ۱۳۹۲: ۱۵۸).

در بخش آسیب‌شناسی، زمینه‌ها و دلایل، شرایط میانجی مؤثر در ضعف ترویج فرهنگ دفاع مقدس و پیامدهای آن مورد توجه قرار می‌گیرد.

زمینه‌ها و دلایل

با توجه به الگوی پارادایمی در بررسی زمینه‌های کمبود و کاستی‌های ترویج فرهنگ دفاع مقدس، زمینه‌ها در سه بخش محتوایی، نهادی و عملکردی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱- زمینه‌های محتوایی

جایگزینی ارزشها: به زعم صاحب‌نظران، یکی از زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی که بر ترویج فرهنگ دفاع مقدس تأثیرگذار است، سیر تدریجی تغییر و جابه‌جایی ارزشها در سالهای گذشته تا به امروز بوده است که خود را در جایگزینی ارزشهای غیراسلامی با ارزشهای اسلامی و تغییر نمادهای فیزیکی و نمادهای مناسبتی غیر اسلامی با نمادهای فیزیکی و مناسبتی اسلامی نشان داده است.

جدول ۱: جایگزینی ارزش‌ها

بخش	عبارت	واحد معنایی اولیه	واحد معنایی ثانویه	مقولات معنایی
زمینه محتوایی	عده‌ای سعی کرده‌اند که ارزش‌های ملی را جایگزین ارزش‌های دینی کنند	جایگزینی ارزش‌های ملی به جای اسلامی	جایگزینی ارزشی	تغییر ارزش‌ها
	یا ارزش‌های سایر ادیان چون مسیحیت و زرتشت را جایگزین ارزش‌های اسلامی کنند	جایگزینی ارزش‌های ادیان دیگر به جای اسلام	جایگزینی ارزشی	تغییر ارزش‌ها
	توفیق آنان محدود به ترویج نمادهای فیزیکی واندکی نمادهای مناسبتی است	ترویج نمادهای فیزیکی و نمادهای مناسبتی غیراسلامی	جایگزینی ارزشی	تغییر ارزش‌ها

عدم تمرکز محتواها: به زعم صاحب‌نظران، به لحاظ محتوایی، یکی دیگر از زمینه‌های تضعیف ترویج فرهنگ دفاع مقدس عدم تمرکز محتواهای موجود در عرصه دفاع مقدس شامل خاطرات رزمندگان، فیلم‌ها، کتاب‌ها و ... می‌باشد. در حوزه دفاع مقدس مراکز متعددی فعال‌اند اما هر کدام بخشی از اطلاعات را در اختیار دارند، لذا برای پژوهشگران و محققان و عموم مردم دسترسی به اطلاعات متمرکز و جامع در خصوص دفاع مقدس دشوار به نظر می‌رسد. در این باره مهمترین مسائل عبارتند از پراکندگی اسناد، تعدد و عدم همکاری مراکز اسناد دفاع مقدس با محققان، عدم وجود ضابطه جامع برای ثبت اسامی و اطلاعات رزمندگان و پراکندگی در ثبت سابقه یگان‌های رزم، در نتیجه عدم هم‌افزایی و نبود انسجام در این حوزه منجر به افول ترویج فرهنگ دفاع مقدس شده است.

جدول ۲: عدم تمرکز محتواها در عرصه دفاع مقدس

بخش	عبارت	واحد معنایی اولیه	واحد معنایی ثانویه	مقولات معنایی
زمینه محتوایی	اسناد ما پراکنده است. هر کسی آن را به نوعی بایگانی می‌کند و تا چندی بعد از آن‌ها هم هیچ اثری باقی نخواهد ماند.	پراکندگی اسناد	پراکندگی اسناد	عدم تمرکز محتواها
	مراکز ذیربط متعدد اما همکاری نمی‌کنند، و پاسخگو نیستند، اما مجریان آنها محققین را از رسیدن به آن با مشکل روبرو می‌کنند.	تعدد و عدم همکاری مراکز اسناد دفاع مقدس با محققان	تعدد و عدم همکاری مراکز اسناد با محققان	عدم تمرکز محتواها
	وقتی ضابطه‌ی جامعی برای شناسایی و ثبت اسامی و اطلاعات رزمندگان شاخص وجود ندارد، چه انتظاری برای بهره‌گیری از ظرفیت آنان می‌رود؟	نبود ضابطه جامع برای ثبت اسامی و اطلاعات رزمندگان	عدم وجود ضابطه جامع برای ثبت اطلاعات	عدم تمرکز محتواها
	در خصوص ثبت سابقه یگانها راویان با هم هماهنگ نیستند و ترویج فرهنگ دفاع مقدس پراکندگی زیادی دارد	پراکندگی در ثبت سابقه یگان‌ها و معاونت‌ها	پراکندگی در ثبت سابقه یگان‌ها	عدم تمرکز محتواها

ضعف انسجام محتواها: در عرصه تولید و بیان منابع دفاع مقدس در وضع کنونی با پراکندگی و عدم انسجام مواجه هستیم. در این زمینه متولیان فرهنگی متعدد هر کدام متناسب با تشخیص خود محتواهایی را تولید و عرضه می‌دارند و یا در بیان موضوعات دفاع مقدس شاهد پراکندگی‌هایی هستیم که بعضاً تردیدهایی را نیز بوجود آورده است. بدین لحاظ مهمترین مشکلات در این باره را می‌توان ضعف انسجام بیان موضوعات دفاع مقدس و ضعف انسجام در تولید محتواهای دفاع مقدس دانست.

ضعف شایسته‌سالاری: در بیان و ارائه تاریخ شفاهی دفاع مقدس بعضاً مسائلی مشاهده می‌شود. در این باره ضعف توجه به نیروهای توانمند علمی در بیان تاریخ شفاهی دفاع مقدس یکی از خلاءهای عمده در وضع موجود است. به نظر می‌رسد عمدتاً افراد به این امر می‌پردازند که فاقد صلاحیت علمی لازم می‌باشند. از سویی دیگر، در فعالیت‌های دیگر مرتبط با حوزه دفاع مقدس نیز بکارگیری افراد فاقد توانایی در نهادهای متولی فرهنگی ضربه جبران‌ناپذیری به ترویج فرهنگ دفاع مقدس وارد می‌آورد. در این باره هر چه پایه‌های

علمی افراد بکار گرفته شده در نهادهای متولی ترویج فرهنگ قوی تر باشد راهکارهای مناسب، شیوه‌های جلب و جذب مطلوب تری در بسط و گسترش و ترویج فرهنگ دفاع مقدس ارائه خواهند کرد.

۲- زمینه‌های عملکردی

ترویج علمی با جهان‌بینی غیرالهی: یکی از مسائل ترویج دفاع مقدس در شرایط کنونی، گرایش و رجوع به الگوها و روش‌های غیرارزشی فرهنگی و هنری برای تبلیغ فرهنگ دفاع مقدس با هدف ایجاد جاذبه برای مخاطبان می‌باشد که از منظر صاحب‌نظران به عنوان خطایی راهبردی مطرح گردیده است. مفهوم شهادت، امری هرمنوتیکال و ابعادین است و این وصف ویژه باعث شده که منشأ تفاسیر، قرائت‌ها تلقی‌ها و تاویل‌های متنوع و متعدد واقع شده و معروض کنکاش‌ها و پنداشت‌های گوناگون - از پوزیتیویستی و تحصیل‌گرایانه محض گرفته تا متافیزیکی و ماورای طبیعی - قرار گیرد. بدین لحاظ ترویج علمی با جهان‌بینی غیرالهی مذموم بوده و قابل پذیرش نیست. در مقابل آن استفاده از روش‌های مبتنی بر جهان‌بینی الهی، روش‌های علمی هوشمندانه و هدفمند در ترویج فرهنگ و جلوگیری از بد دفاع کردن از ارزش‌های دفاع مقدس و همچنین به روزرسانی مداوم تفکر دفاع مقدس از مهمترین اهداف در این زمینه می‌باشد.

جدول ۳: زمینه‌های عملکردی ضعف ترویج فرهنگ دفاعی

بخش	عبارت	واحد معنایی اولیه	واحد معنایی ثانویه	مقولات معنایی
زمینه عملکردی	رجوع به الگوها و روش‌های غیر ارزشی فرهنگی و هنری برای تبلیغ فرهنگ دفاع مقدس با هدف ایجاد جاذبه... یکی از خطاهای راهبردی است که به نام علم بر این فرهنگ تحمیل شده است.	رجوع به الگوها و روش‌های غیرارزشی در ترویج به نام علم	ترویج به نام علم	ترویج علمی با جهان‌بینی غیر الهی
	روش علمی مورد نظر ما برای دفاع از فرهنگ دفاع مقدس، روش‌های مبتنی بر جهان‌بینی الهی می‌باشد...	علم مقبول مبتنی بر جهان‌بینی الهی	روش علمی مبتنی بر جهان‌بینی الهی	ترویج علمی با جهان‌بینی الهی
	عدم استفاده از روش‌های علمی، هوشمندانه و هدفمند به منزله‌ی دفاع بد است... البته نباید به نام علم، هر علم مادی‌گرا را مشروع دانست...	استفاده روش‌های علمی، هوشمندانه و هدفمند در ترویج فرهنگ	روش علمی مبتنی بر جهان‌بینی الهی	ترویج علمی با جهان‌بینی الهی
	بد دفاع کردن یکی از روش‌های تخریب یا تضعیف فکر، آرمان، هدف، شخصیت و... است	جلوگیری از بد دفاع کردن	روش علمی مبتنی بر جهان‌بینی الهی	ترویج علمی با جهان‌بینی الهی
	به تناسب پیشرفت علم و نوآوری تفکر دفاع مقدس نیز باید به روز رسانی شود و همراه جامعه با نگاه انقلابی حرکت نمود.	به روزرسانی تفکر دفاع مقدس	روش علمی مبتنی بر جهان‌بینی الهی	ترویج علمی با جهان‌بینی الهی

سیاست زدگی امر فرهنگی: پس از دوران جنگ، تقسیم‌بندی رزمندگان بازگشته از دفاع مقدس در طیف‌های مختلف سیاسی موجب ظهور دسته‌بندی‌های خاص سیاسی گردید که این امر خود به ایجاد تعارض و اختلاف میان برخی از چهره‌ها منجر گردید و برخی نیز از سوی مسئولین وقت مورد بی‌توجهی قرار گرفتند. از سویی دیگر، گرفتار شدن مسئولین فرهنگی به بازی‌های سیاسی، خود تاثیر نامطلوبی بر ترویج فرهنگ دفاع مقدس داشته است. همچنین، گرفتار شدن بخش‌هایی از تشکل‌های دانشجویی در دانشگاه‌ها به بازی‌های سیاسی و تعلق به گروه‌های سیاسی خاص، منجر به انحراف ذهنی آن‌ها از ترویج ارزش‌های دفاع مقدس به تعلقات سیاسی گردیده و کارایی آن‌ها را در این باره کاهش داده است. از این رو، به طور

مشخص مهمترین مسائل عبارتند از دسته‌بندی سیاسی رزمندگان دفاع مقدس، گرفتار شدن برخی از مسئولین فرهنگی کشور در بازی‌های سیاسی.

ضعف نخبه‌محوری: عدم تعریف نخبگی در فضای دفاع مقدس از سوی نهادهای درگیر نظیر سپاه، بسیج، ارتش و... و بنیاد ملی نخبگان، موجب نوعی سرگردانی در شناسایی و معرفی نخبگان عرصه دفاع مقدس گردیده است و بدین ترتیب دانشمندان شهیدی چون تهرانی مقدم و نخبگان شهیدی چون حسن باقری، محمودکاو، صیاد شیرازی و... کمتر از این حیث مورد توجه رسانه‌ای و الگوسازی قرار گرفته‌اند. از این رو، تعریف نخبه در فضای دفاع مقدس و نخبه‌محوری یکی از موضوعاتی است که می‌تواند در ترویج فرهنگ دفاع مقدس نقش موثری ایفا نماید.

بیگانگی ارزشی نخبگان: در سطح نخبگان غیر دفاع مقدس که به عنوان نخبگان جامعه در عرصه‌های مختلف مطرح می‌باشند، بی‌انگیزه بودن آن‌ها در ترویج ارزش‌های دفاع مقدس و همچنین بی‌انگیزه بودن بخشی از متولیان فرهنگی زمینه‌های تضعیف ترویج فرهنگ دفاع مقدس را فراهم آورده است. در این باره، به طور مشخص بیگانگی نخبگان و متولیان فرهنگی با ارزش‌های دفاع مقدس و عدم درک آن‌ها از فضای دفاع مقدس چنین پدیده‌ای را موجب گردیده است.

جدول ۴: بیگانگی به فرهنگ دفاع مقدس

بخش	عبارت	واحد معنایی اولیه	واحد معنایی ثانویه	مقولات معنایی
زمینه عملکردی	بخش زیادی از متولیان فرهنگی و نخبگان فعلی، دفاع مقدس را درک نکرده و با آن بیگانه هستند و لذا انگیزه‌ای برای ترویج دفاع مقدس ندارند.	بیگانگی نخبگان فعلی با ارزش‌های دفاع مقدس	بیگانگی با ارزش‌های دفاع مقدس	بیگانگی ارزشی نخبگان
	بی‌انگیزگی و عدم عشق و علاقه قبلی و اعتقاد راسخ متولیان فرهنگی و نخبگان جامعه از جمله معلمان و اساتید دانشگاه... انقلاب و تحولی که دانشگاه دفاع مقدس در دل نسل جوان آن روز ایجاد کرده بود را نتوانسته‌اند به جامعه منتقل کنند.	بیگانگی متولیان فرهنگی فعلی با ارزش‌های دفاع مقدس	بیگانگی با ارزش‌های دفاع مقدس	بیگانگی ارزشی نخبگان
	بخش زیادی از متولیان فرهنگی و نخبگان فعلی دفاع مقدس را درک نکرده و با آن بیگانه هستند و لذا انگیزه‌ای برای ترویج دفاع مقدس ندارند.	بی‌انگیزگی نخبگان فعلی نسبت به ارزش‌های دفاع مقدس	نسبت به ترویج ارزش‌های دفاع مقدس	بی‌انگیزگی ارزشی
	فضای غالب هم به گونه‌ای نیست که اندک بازماندگان دفاع مقدس فرصت ابراز وجود داشته باشند. عدم امکان استفاده از فرصت در آنان نوعی بی‌انگیزگی فراهم ساخته است.	عدم امکان ابراز وجود برای نخبگان و بی‌انگیزگی آن‌ها نسبت به ترویج	نسبت به ترویج ارزش‌های دفاع مقدس	بی‌انگیزگی ارزشی

تک‌صدایی شدن ترویج فرهنگ دفاع مقدس: در عرصه ترویج فرهنگ دفاع مقدس به این دلیل که تصور بر آن است که دفاع مقدس، مختص نظامیان است، دانشگاه‌ها و مراکز علمی کمتر به خود اجازه ورود به آن را می‌دهند و حتی دفاع مقدس را از نگاه نظامیان تفسیر می‌کنند؛ لذا در این باره به طور مشخص، تک‌صدایی شدن ترویج فرهنگ دفاع مقدس به عنوان یکی از آسیب‌های موجود قابل شناسایی و بررسی است.

ضعف توجه به ظرفیتهای فرهنگ دینی: به زعم صاحب‌نظران، دشمنان ما اذعان کرده‌اند که فرهنگ کلان دینی کشور از چند خرده فرهنگ از جمله فرهنگ عاشورا و انتظار تأثیر می‌پذیرد و همین دو فرهنگ، عامل پیروزی انقلاب و تداوم حیات نظام اسلامی شده است؛ اما غفلت

برخی از مسئولان از ظرفیتهای خرده فرهنگهای دینی و استفاده نکردن از ظرفیتهای فرهنگی آنها زمینه‌های تضعیف ترویج فرهنگ دفاع مقدس را فراهم آورده است. تفننی شدن مسائل فرهنگی: در حال حاضر، برخی از فعالیتهای مرتبط با دفاع مقدس در دانشگاه‌ها نظیر گذراندن واحدهای درسی و برگزاری کاروانهای راهیان نور، خود با مسائل و مشکلات عمده‌ای همراه است. به طور مشخص تفریح و سرگرمی شدن فعالیتهای مرتبط با دفاع مقدس در دانشگاه‌ها آسیبی است که باید مورد توجه و بازنگری قرار گیرد. نگرش مقطعی و تاریخی به دفاع مقدس: برخی از مسئولان، کارشناسان و فعالان عرصه فرهنگ، موضوع دفاع مقدس و فرهنگ آن را مقطعی و تاریخی مربوط به همان دوران گذشته تلقی می‌کنند و در وضعیت کنونی، ضرورت آن را درک نکرده‌اند. چنین تصویری به طور قطع در عملکرد و انگیزه آنها در حراست و پشتیبانی از فرهنگ دفاع مقدس تأثیرگذار خواهد بود درحالی که مقام معظم رهبری جنگ را "گنج" می‌داند که باید استخراج شود.

۳- زمینه‌های نهادی

ضعف عملکرد نهادی: درباره عملکرد نهادهای فرهنگی مرتبط با ترویج فرهنگ دفاع مقدس، برخی از آسیب‌ها موجب عدم کارایی و ضعف عملکرد آنها را فراهم آورده است. دولت کارآمد، موجب جلب اعتماد و اطمینان مردم شده و کار فرهنگی را موثرتر می‌سازد. از سویی دیگر، نگاه دولت‌ها پس از انقلاب به مقوله فرهنگ یک دغدغه نبوده است چنانچه دولت سازندگی دغدغه اصلی‌اش، اصلاحات اقتصادی، دولت اصلاحات دغدغه‌اش اصلاحات سیاسی؛ دولت احمدی نژاد دغدغه اصلی‌اش معیشتی و سیاسی و دولت کنونی تمام دغدغه‌اش "برجام" می‌باشد. لذا در همه دولت‌ها فرهنگ در حاشیه مانده و اگر هم به آن پرداخته شده اغلب با نگاه ابزاری بوده است. از سویی دیگر، موازی کاری نهادهای متولی بعضاً به کم‌کاری و اهمال‌کاری برخی از نهادهای اصلی در حوزه دفاع مقدس شده است. همچنین کم‌کاری و ضعف نهادهای سیاست‌گذار، قانون‌گذار و اجرایی چون کمیسیون فرهنگی مجلس شورای اسلامی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزارت علوم و آموزش عالی، مراکز مطالعات و تحقیقات راهبردی، نهادهای کلان کشور چون نهاد ریاست جمهوری و مجلس شورای اسلامی را نمی‌توان در این خصوص نادیده گرفت.

خلاء قانونی: در خصوص ورود مجامع پژوهشی علمی به عرصه دفاع مقدس یکی از مسائل مهم، خلاء قانونی آن‌ها به منظور فعالیت در این حوزه می‌باشد. به زعم برخی از صاحب‌نظران، مجامع پژوهشی هم تکلیف قانونی مدون برای ورود به مقوله دفاع مقدس نداشته‌اند. لذا مراکز پژوهشی یا ورود جدی ندارند و یا اگر اقدامی داشته‌اند، مناسبتی بوده و یا صرفاً از جهت ادای تکلیف برخی مسئولان به صورت مقطعی و غیر نظام مند بوده است. از این رو به طور مشخص عدم وجود پشتوانه قانونی برای ترویج دفاع مقدس یکی از آسیب‌هایی است که درباره مجامع علمی قابل طرح و بررسی می‌باشد.

ضعف شفافیت نهادی: در مطالعات علمی ترویج فرهنگ دفاع مقدس عدم وجود یا ضعف شفافیت درباره نهادهای علمی متولی ترویج فرهنگ دفاع مقدس از مهمترین آسیب‌ها می‌باشد. به زعم صاحب نظران پارکهای علم و فناوری، موسسات آموزش و پرورش و آموزش عالی، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، مرکز راهبردی مجلس شورای انقلاب اسلامی، ستاد نخبگان ریاست جمهوری و... شفاف نیست که چه نهاد علمی متولی اینکار است.

ضعف کارایی نهادی: درباره برخی از نهادهای متولی و مرتبط با ترویج فرهنگ دفاع مقدس نظیر شورای عالی انقلاب فرهنگی به جهت عدم وجود پشتوانه‌های اجرایی برای مصوبات آن‌ها از کارایی لازم در این باره برخوردار نیستند. لذا به طور مشخص عدم وجود کارایی نهادی در برخی از نهادهای متولی امر در حوزه دفاع مقدس یکی از آسیب‌های پیش‌رو می‌باشد.

فقدان مهندسی فرهنگی: درباره نهادهای متولی و مرتبط با ترویج فرهنگ دفاع مقدس، ضعف انسجام و هماهنگی درونی میان نهادها و تقسیم‌کار لازم و همچنین نبود چشم‌انداز و نقشه راه فرهنگی یکی از آسیب‌های موجود می‌باشد. در این باره فقدان تشکیلات انسجام بخش میان نهادها و عدم وجود وحدت رویه در راستای حرکت به سوی چشم‌اندازی روشن و مشخص از آسیب‌های موجود می‌باشد. به زعم صاحب‌نظران این امر موجب گردیده است که هر مجموعه‌ای صرفاً بر اساس تکلیف دینی یا تشکیلاتی اقدام نموده و مسائل قابل لمس خویش را به عنوان اصلی‌ترین مسائل فرهنگی مطرح کرده و بدان پردازند.

در راستای حرکت به سوی چشم‌اندازی روشن و مشخص از آسیبها است. به زعم صاحب‌نظران این امر موجب شده است که هر مجموعه‌ای صرفاً بر اساس تکلیف دینی یا تشکیلاتی اقدام کند و مسائل قابل لمس خویش را اصلی‌ترین مسائل فرهنگی مطرح کند و بدان پردازد.

۴- زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی در تقویت ترویج فرهنگ دفاع مقدس

اصالت و برتری ارزشهای اسلامی: یکی از نقاط قوتی که می‌تواند در زمینه‌سازی ترویج فرهنگ دفاع مقدس نقش مؤثری ایفا کند؛ ناتوانی رقابت ارزشهای غیراسلامی با ارزشهای اسلامی و عدم اصالت ارزشهای غیراسلامی در مقابل ارزشهای اسلامی است. در واقع، اصالت و برتری ارزشهای اسلامی موجب شده است که در نهایت در فضای ارزشها، ارزشهای غیراسلامی امکان رقابت نداشته باشد.

جدول ۵: زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی در تقویت ترویج فرهنگ دفاع مقدس

بخش	عبارت	واحد معنایی اولیه	واحد معنایی ثانویه	مقولات معنایی
زمینه‌های تقویت	که قادر به رقابت با نمادهای ارزشی اسلامی چون عاشورا و اربعین و رمضان و فاطمیه و... و نمادهای فیزیکی مرتبط با این مناسبت‌ها نمی‌باشند.	عدم توان رقابت با ارزش‌های اسلامی چون عاشورا و...	عدم توانایی رقابت در فضای ارزش‌ها	اصالت و تفوق ارزش‌های اسلامی
	در نهایت نیز توفیق اصلی از آن ارزش‌های اسلامی به خاطر اصالت آنها می‌باشد.	اصالت ارزش‌های اسلامی در برابر غیر اسلامی	عدم توانایی رقابت در فضای ارزش‌ها	اصالت و تفوق ارزش‌های اسلامی

هویت انقلابی جوانان امروزی: یکی دیگر از عناصر تقویت‌کننده و زمینه‌ساز در ترویج فرهنگ دفاع مقدس، هویت انقلابی جوانان امروزی است که برخی از نشانه‌ها نظیر مشارکت گسترده در مراسم مذهبی یا اشتیاق فراوان برای قرار گرفتن در صف مدافعان حرم نشان از کم بودن فاصله هویتی جوانان امروزی با جوانان دهه ۶۰ دارد. به زعم صاحب‌نظران با فراهم سازی بسترهای لازم، این جوانان نیز به مدار انقلابیگری باز می‌گردند.

جدول ۶: هویت انقلابی جوانان

بخش	عبارت	واحد معنایی اولیه	واحد معنایی ثانویه	مقولات معنایی
زمینه‌های تقویت	جوانان ما در معرض بمباران شدید رسانه‌ای و هجوم فضای مجازی هستند؛ اما با این وجود فاصله‌ی هویتی زیادی بین این جوانان و جوانان دهه‌ی شصت دیده نمی‌شود. این مطلب در کلام امام خامنه‌ای عزیز نیز آمده است...	کم بودن فاصله هویتی جوانان امروزی با جوانان دهه ۶۰	همپوشانی هویتی جوانان امروز و جوانان دهه ۶۰	هویت انقلابی جوانان امروزی
	وجود جوانان مشتاق برای دفاع از حریم اهل بیت علیهم السلام در برابر تکفیری‌های و سلفی‌ها و ... گواه روشنی بر این تأثیرگذاری مثبت است که باید مورد توجه باشد.	اشتیاق جوانان برای دفاع از حریم اهل بیت(ع)	نهادینه بودن ارزش‌ها در جوانان	هویت انقلابی جوانان امروزی

شرایط میانجی مؤثر در ضعف ترویج فرهنگ دفاع مقدس

شرایط میانجی عمدتاً به عوامل اجتماعی می‌پردازد که می‌تواند تقویت‌کننده یا بازدارنده تأثیر زمینه‌ها و دلایل بر پیامدها باشد. در اینجا، برخی از عوامل اجتماعی نظیر شکاف نسلی و روزمرگی یا روزمرزدگی جامعه و مسئولان فرهنگی به عنوان شرایط میانجی مطرح می‌شود:

۱- شکاف نسلی: یکی از مهمترین زمینه‌های اجتماعی مؤثر بر ترویج فرهنگ دفاع مقدس بروز شکاف نسلی میان جوانان و والدین آنها است که در واقع جوانان دهه ۶۰ بوده‌اند. شاید بتوان بخشی از بروز همین شکاف نسلی را پیامد ضعف ترویج فرهنگ دفاع مقدس در سالهای اولیه پس از جنگ دانست؛ با این حال به نظر می‌رسد که خود همین شکاف نسلی نیز می‌تواند به عنوان متغیری تأثیرگذار عمل، و به تضعیف تأثیرات فرهنگ دفاع مقدس در جامعه کمک کند. در این باره برخی از صاحب‌نظران معتقدند که شکاف نسلی موجب شده است که جوانان ناخواسته از فرهنگ دفاع مقدس غافل بمانند؛ لذا بخشی از جوانان با فرهنگ شهادت بیگانه شده‌اند.

۲- روزمرگی جوانان و مسئولان فرهنگی: گذر زمان و فاصله گرفتن از ارزشهای اولیه می‌تواند در بروز پدیده روزمرگی در عرصه فعالیتهای فرهنگی تأثیر بسزایی به وجود آورد. از یک سو، جوانان با درگیر شدن در الزامات زندگی روزمره و مسائل اقتصادی و خانوادگی کم کم و

بتدریج از آرمانها و ارزشها فاصله می‌گیرند و دچار روزمرگی می‌شوند و از سویی دیگر مسئولان فرهنگی کشور و کارشناسان آنها نیز به امور فرهنگی همچون شغل نگاه می‌کنند که صرفا وظایف شغلی به منظور کسب درآمد برای گذران زندگی روزمره مدنظر آنها قرار می‌گیرد. این امر باعث کاهش عملکرد، انگیزه، تعهد و علاقه آنها به نتیجه‌بخش و ثمربخش بودن فعالیتها، و صرفا اجرای نوعی فعالیت روزمره فرهنگی را باعث می‌شود.

جدول ۷: روزمره‌گی جوانان و مسئولان فرهنگی

بخش	عبارت	واحد معنایی اولیه	واحد معنایی ثانویه	مقولات معنایی
	عده‌ای از مردم و بویژه جوانانمان، سرشان به زندگی خودشان گرم است و بیگانه با فرهنگ دفاع مقدس و حتی اسلام و انقلاب هستند. لذا این مسئولین هستند که با ید از طریق تبلیغات مناسب آنها را جذب نمایند.	سرگرم شدن جوانان به الزامات زندگی روزمره	روزمره‌گی جوانان	روزمره‌گی
شرایط میانجی	شکاف نسلی و آشنا نبودن جوانان با دفاع مقدس، ارتباط مستقیمی دارد. مسئولین میانی که فقط به دنبال این هستند تا گزارش کار را در دوره ماهانه و سالیانه خودشان ارائه دهند. بسیاری از جوانان شاغل در نهادهای فرهنگی هم بهره‌ای از اهداف و فرهنگ انقلاب و دفاع مقدس ندارند...	نگاه مسئولین و جوانان شاغل در نهادهای فرهنگی به این امور به عنوان یک شغل	روزمره‌گی مسئولان و کارشناسان مرتبط	روزمره‌گی

پیامدهای ترویج فرهنگ دفاع مقدس

پیامدهای ترویج فرهنگ دفاع مقدس را از منظر صاحب‌نظران در دو بخش پیامدهای تسهیل گر و پیامدهای بازدارنده می‌توان مورد مطالعه قرار داد.

۱ - **پیامدهای تسهیل‌گر:** عواملی از قبیل ایثار و از خودگذشتگی، کار زیاد، ادعای کم، خدمت شبانه‌روزی، مدارا با هم نوع و مردم، عدالت خواهی، عدالت طلبی، از جان گذشتن و... نمونه‌های روشن کارکرد فرهنگ دفاع مقدس است که ترویج آن در جامعه می‌تواند مردم ما را تعالی بخشد و جامعه را مصون سازد.

جدول ۸: پیامدهای ترویج فرهنگ دفاع مقدس

بخش	عبارت	واحد معنایی اولیه	واحد معنایی ثانویه	مقولات معنایی
پیامد	ایثار، از خودگذشتگی، کار زیاد، ادعای کم، خدمت شبانه روز، مدارا با هم نوع و مردم، عدالت خواهی، عدالت طلبی، از جان گذشتن و... نمونه‌های روشن فرهنگ دفاع مقدس است که ترویج آن در جامعه می‌تواند مردم ما را تعالی بخشد و آنها را مصون سازد.	ترویج ارزش‌های دفاع مقدس در زندگی مردم	تأثیر ارزش بر تعالی و مصونیت مردم در زندگی روزمره	تعالی و مصونیت زندگی روزمره
	در سال‌های دفاع مقدس، سطح مشارکت و همراهی مردم بسیار بالا بود. به گونه‌ای که جنگ در دورترین نقاط ایران اسلامی نیز درک شده و مردم با تمام وجود خود را شریک آن می‌دانستند و برای تأمین نیازهای دفاع مقدس از هیچ تلاشی دریغ نمی‌کردند!	بالا بودن سطح مشارکت و همراهی مردم در سال‌های دفاع مقدس	مشارکت و همراهی مردمی	مشارکت‌پذیری
	با اعلام تشییع پیکر شهدای غواص در کشور چه غوغایی برپا می‌شود... یعنی عامل احساس جنگ موجب انسجام ملی می‌شود.	تأثیر عامل احساس جنگ بر انسجام ملی	تأثیر فرهنگ دفاع مقدس بر انسجام درونی نظام	انسجام ملی
	رفاه افراطی فاصله گرفتن از فرهنگ دفاع مقدس می‌باشد همانگونه که مشکلات اقتصادی جامعه را به ستوه آورده است. پس افراط و تفریط هر دو زیان آورمی باشد حدی که اسلام تعریف کرده است باید فراهم شود و عدالت اجتماعی جایگزین شود.	رفاه طلبی و مشکلات اقتصادی به جهت عدم توجه به فرهنگ دفاع مقدس	جلوگیری از افراط و تفریط در مسائل اقتصادی اجتماعی	عدالت اجتماعی
	در این صورت دنیا خواهد فهمید که جهاد نیز نوع حقیقی دارد که در دفاع مقدس به عنوان نماینده‌ی فرهنگ کربلا تبلور یافته و جهاد عاریتی و ناپاک که در جهاد تکفیری‌ها و سلفی‌ها ظهور یافته است	جهاد حقیقی با پشتوانه فرهنگ کربلا	تمایز جهاد پاک از جهاد کاذب و ناپاک تکفیری‌ها	تمایز جهاد حقیقی از کاذب
	وقتی فرهنگ دفاع مقدس نهادینه شد، شعار "راه قدس از کربلا می‌گذرد" معنا پیدا خواهد کرد و رسالت جهانی انقلاب اسلامی در حمایت از ستمدیدگان جهان مرز جغرافیایی نمی‌شناسد و آن موقع صد درصد موثر خواهد افتاد.	نهادینه شدن فرهنگ دفاع مقدس و حمایت از ستمدیدگان جهان	نهادینه شدن دفاع مقدس و حمایت از ستمدیدگان	جهانی شدن فرهنگ دفاع مقدس

۲ - پیامدهای بازدارنده: به شرایطی می‌پردازد که در آن فرهنگ دفاع مقدس در جامعه نهادینه نشده و با ضعف در ترویج روبرو هستیم. در چنین شرایطی برخی از آسیب‌های احتمالی از سوی صاحب‌نظران به قرار زیر طرح شده‌اند:

یکی از پیامدهای عمده ضعف فرهنگ دفاع مقدس، عدم نفوذ و ملموس نبودن آثار و کارکرد فرهنگ دفاع مقدس در زندگی روزمره مردم می‌باشد. ضعف ترویج این فرهنگ باعث می‌گردد که جامعه در بلندمدت مسیری متفاوت از آرمان‌ها و ارزش‌های انقلاب اسلامی و دفاع مقدس دنبال نماید و این امر آسیب بسیار بزرگی به آرمان‌های انقلاب اسلامی خواهد بود.

همچنین ضعف در ترویج فرهنگ دفاع مقدس و عدم شفافیت موجب بروز برخی شکاف‌ها در باورها و اعتقادات مردم و متولیان فرهنگی می‌گردد که آثار و نتایج زیانباری برای وحدت کلمه و انسجام ملی ببار خواهد آورد.

همچنین از دیگر پیامدهای بازدارنده ضعف ترویج فرهنگ دفاع مقدس می‌توان به تفوق فرهنگ اشرافی‌گری، سطحی شدن عواطف انسانی، بی‌تفاوتی اجتماعی و شکل‌گیری شخصیت‌های قدرت طلب در عرصه سیاست و قدرت اشاره داشت.

جدول ۹: پیامدهای بازدارنده

بخش	عبارت	واحد معنایی اولیه	واحد معنایی ثانویه	مقولات معنایی
پیامد	دفاع مقدس در جامعه ترویج می‌شود، اما یا میزان آن کم است و یا به درستی ترویج نمی‌شود. از این روی آثار و کارکرد آن در زندگی مردم خیلی ملموس نیست. مزیت یک فرهنگ آن است که در زندگی مردم جریان داشته باشد، نه آنکه صرفاً تبلیغ شود.	کم بودن ترویج فرهنگ دفاع مقدس و عدم تاثیر ملموس بر زندگی مردم	ملموس نبودن آثار و کارکرد فرهنگ دفاع مقدس در زندگی مردم	عدم نفوذ فرهنگ دفاع مقدس در زندگی روزمره مردم
	عدم ترویج فرهنگ دفاع مقدس منجر به اختلاف در باورها، عدم اعتقاد به ارزش‌ها و ... شده است.	اختلاف در باورها و عدم اعتقاد به ارزش‌ها	اختلاف در ارزش‌ها و باورها	شکاف اعتقادی
	امروز در بخش‌های قابل توجهی از جامعه ولنکاری و بی‌تفاوتی نسبت به ارزش‌ها بیانگر فراموشی ارزشهای حاکم در دوران دفاع مقدس است.	ظهور جامعه ولنکار و بی‌تفاوت نسبت به ارزشها	بی‌تفاوتی نسبت به ارزش‌های دفاع مقدس	بی‌تفاوتی اجتماعی
	این وضعیت معلول علت خاص از بهم ریختگی شخصیتی است حقارت از جایگاه خودی و انتظار از دستیابی به جایگاه برتر آنهم جایگاه کاذب، معلول تبلیغات غلط و استضعاف فکری است...	حقارت از جایگاه خودی و انتظار دستیابی به جایگاه برتر	تمایل به دستیابی به جایگاه‌های کاذب	شکل‌گیری شخصیت قدرت‌طلب

ادامه جدول ۹: پیامدهای بازدارنده

بخش	عبارت	واحد معنایی اولیه	واحد معنایی ثانویه	مقولات معنایی
پیامد	کسانی که شادی بی‌مایه را تبلیغ کردند، به خودی خود فرهنگ دفاع مقدس را منزوی ساختند و مانع ترویج آن شدند.	تبلیغ شادی بی‌مایه و انزوای فرهنگ	تاثیر ترویج شادی کاذب	سطحی شدن عواطف انسانی
	اشرافی‌گری اگر چه نتوانست و نخواهد که طبقات ضعیف را با خود برابر سازد، اما فرهنگ مصرف‌گرایی و توجه به خویشتن را جایگزین قناعت و ایثارگری نمود.	جایگزینی قناعت و ایثارگری با فرهنگ مصرف و توجه به خویشتن	رشد مصرف‌گرایی و رشد توجه به خویشتن	تفوق فرهنگ اشرافی‌گری بر فرهنگ دفاع مقدس
	در دفاع مقدس آنان که بیشتر کارمی کردند و مسئولیت بیشتری داشتند، از مناعت طبع بالاتری برخوردار بودند و هزینه و مصرف کمتری داشتند. اما امروز افراد در پرتو غفلت از فرهنگ دفاع مقدس، کمتر کار می‌کنند و درآمد افزون‌تر می‌طلبند. دون همت و خودستا شده‌اند و بیشتر مصرف می‌کنند و...؟	جایگزینی مناعت طبع، مسئولیت‌پذیری و قناعت با خودستایی و دون همتی و مصرف‌گرایی	رشد مصرف‌گرایی و رشد توجه به خویشتن	تفوق فرهنگ اشرافی‌گری بر فرهنگ دفاع مقدس
	هرچه اشرافی‌گری بیشتر شود طبقه متوسط جامعه احساس بی‌هویتی بیشتری خواهند نمود و اینگونه وانمود می‌شود که ارزش‌ها جای خودش را با معیارهای مطرود جایجا نموده است	اشرافی‌گری و احساس بی‌هویتی طبقه متوسط	رشد اشرافی‌گری و رشد بی‌هویتی طبقه متوسط	تفوق فرهنگ اشرافی‌گری بر فرهنگ دفاع مقدس
	یکی از کارکردهای اصلی شبیخون فرهنگی محو آثار ارزشی دفاع مقدس بوده است. دشمن در شبیخون فرهنگی تلاش کرد که به مدد غفلت دوران سازندگی ارزش‌های برآمده از دفاع مقدس را محو کرده و به جای آن ضدارزش‌ها را جایگزین سازد ...	محو آثار ارزشی دفاع مقدس در شبیخون فرهنگی	استحاله و تغییر ماهیت مسئولان و نخبگان جامعه	تفوق فرهنگ اشرافی‌گری بر فرهنگ دفاع مقدس

ارائه مدل ترویج فرهنگ دفاع مقدس

در این بخش به راهکارهای ترویج فرهنگ دفاع مقدس در چارچوب یک مدل پرداخته می‌شود.

نتایج تجزیه و تحلیل و استخراج داده‌ها بیانگر آن است که مدل ترویج فرهنگ دفاع مقدس را می‌توانیم در سه بعد نگرشی، ساختاری و رفتاری مورد توجه قرار دهیم.

تغییر نگرشی

در بعد نگرشی، موضوع تغییر نگرش نسل‌ها، تاسی به عاشورا در ترویج فرهنگ دفاع مقدس، افزایش بصیرت و جهانی‌کردن فرهنگ دفاع مقدس مورد توجه قرار خواهد گرفت.

۱ - جهانی کردن فرهنگ دفاع مقدس: در موضوع ترویج فرهنگ دفاع مقدس تلاش به منظور استفاده از فناوری‌های روز در ترویج فرهنگ دفاع مقدس، تولید آثار فاخر نظیر فیلم و کتاب در عرصه ترویج، ترویج فرهنگ استکبار ستیزی و مقاومت در برابر ظلم و ستم، اهمیت بسیار زیادی دارد.

جدول ۱۰: ترویج فرهنگ دفاع مقدس

بخش	عبارت	واحد معنایی اولیه	واحد معنایی ثانویه	مقولات معنایی
کنش‌ها و راهکارها	استفاده از فناوری‌های روز دنیا، فرهنگ دفاع مقدس را بیش از گذشته جهانی خواهد کرد	فناوری‌های روز و ترویج فرهنگ دفاع مقدس	استفاده از فناوری روز در ترویج فرهنگ دفاع مقدس	جهانی کردن فرهنگ دفاع مقدس
	مرکز اسناد و بانک‌های اطلاعاتی آثار، اگر بصورت خام باشد بی‌فایده است اگر تولیدات این مراکز تولیدات فاخر باشد آن موقع است که بایک فیلم می‌توان جوامع را متحول کرد...	تولیدات فاخر نظیر فیلم و کتاب	تولید آثار فاخر در عرصه دفاع مقدس	جهانی کردن فرهنگ دفاع مقدس
	دفاع جانانه از مردم مظلوم غزه... حزب‌الله لبنان و مقاومت ۳۳ روزه... مقاومت امروز ملت یمن و سوریه و قهرمانان مدافع حرم در برابر فتنه بزرگ تکفیربها از دستاوردهای دفاع مقدس است...	مقاومت مردم غزه، لبنان، حزب‌الله و ملت سوریه و مدافعان حرم	ترویج فرهنگ مقاومت در سطح جهان	جهانی کردن فرهنگ دفاع مقدس
	بعد استکبار ستیزی و دفاع از حق که آیین دینی و آموزه‌های اسلامی می‌باشد چنانچه به درستی تبیین شود رسالت جهانی انقلاب اسلامی شناخته خواهد شد	استکبارستیزی و دفاع از حق بر مبنای آموزه‌های اسلامی	ترویج فرهنگ استکبارستیزی	جهانی کردن فرهنگ دفاع مقدس
	کار فرهنگی فقط با مداومت و تکرار آن در قالب‌های هنری مؤثر ماندگار خواهد شد. تکرار همراه با مداومت و حفظ دور آن - هر چند کم شدت ضرورت دارد و اثرش از تلاش پرشده و مقطعی بیشتر است!!	مداومت و تکرار در قالب‌های هنری در ترویج فرهنگ دفاع مقدس	مداومت و تکرار در کار فرهنگی	تداوم و استمرار ترویج

۲ - افزایش بصیرت: یکی از مهمترین الزامات نگرشی در ترویج فرهنگ دفاع مقدس افزایش بصیرت عموم مردم به ویژه جوانان می‌باشد. در این باره دشمن‌شناسی، شناخت ظرفیت‌های خود و اعتقاد به نصرت الهی و توکل به خدا به عنوان ارکان آن اهمیت بنیادی دارد.

بعد رفتاری

۱ - ایجاد بانک اطلاعاتی و اشتراک اطلاعات: از منظر صاحب‌نظران، ایجاد بانک‌های اطلاعات و اسناد و امکان استفاده عمومی از آن برای محققین و کارشناسان فرصت ارزشمندی را برای ترویج فرهنگ دفاع مقدس فراهم ساخته و زمینه‌ی معرفی درست این فرهنگ را ایجاد خواهد

کرد. لذا در این باره دو راهبرد عمده تمرکزگرایی در بانک‌های اطلاعاتی و ایجاد زمینه برای استفاده عموم محققان از بانک‌های اطلاعاتی می‌باشد.

۲ - **الگوسازی از نخبگان دفاع مقدس:** در موضوع ترویج فرهنگ دفاع مقدس، توجه به الگوسازی مناسب از شهدا و ایثارگران متناسب با نیازهای کنونی جامعه و مخاطب‌پسندی آثار اهمیت بسیار زیادی دارد.

۳ - **پیگیری رفع آسیب‌های کنونی در حوزه ترویج فرهنگ دفاع مقدس:** درباره آسیب‌شناسی فرهنگ دفاع مقدس ضرورت دارد که از ناحیه یک نهاد مرجع مورد توجه قرار گیرد.

۴ - **توسعه پژوهش علمی:** همچنین در حوزه ترویج فرهنگ دفاع مقدس فعال کردن اساتید در حوزه‌های پژوهش دانشجویی و توسعه پژوهش دانشجویی اهمیت بسیار زیادی دارد.

۵ - **نگاه به اسناد بالادستی:** در این باره توجه به برنامه‌ریزی فرهنگی مبتنی بر اسناد بالادستی به منظور کاهش سیاست‌های چندگانه در حوزه ترویج اهمیت دارد.

۶ - **استفاده از ظرفیت‌های فرهنگ دفاع مقدس در مواجهه با جنگ نرم دشمن:** در حوزه جنگ نرم دشمن سه مفهوم اصلی جنگ نرم، دفاع نرم و جهاد نرم مطرح می‌باشد که در حوزه جهاد نرم، تبلیغ اهداف جمهوری اسلامی، ایجاد باور به ایستادگی در شرایط سخت در مقابل اردوگاه شرق و غرب، تناسب بخشی روحیه جهادی با تاکتیک‌های دشمن مورد توجه قرار می‌گیرد.

بعد ساختاری

۱ - **استفاده از ظرفیت‌های دولت:** در موضوع بهره‌گیری از ظرفیت‌های دولت لزوم توجه به تحول اداری بر مبنای انگیزه در فرهنگ دینی و مدیریت جهادی و همچنین لزوم توجه به تأثیرگذاری دولت در تصویب سیاست‌های کلی در حوزه ترویج فرهنگ دفاع مقدس اهمیت اساسی را دارد.

۲ - **نقش نظام تعلیم و تربیت در ترویج فرهنگ دفاع مقدس:** در این حوزه، موضوع نظام تعلیم و تربیت و نقش آن در پرورش اجتماعی کودکان و نوجوانان مبتنی بر آموزه‌های دفاع مقدس، اهمیت بنیادی دارد. در این ارتباط نقش نظام تعلیم و تربیت در تبیین جایگاه والای شهید، شهادت، ایثارگری و... ترویج استکبار ستیزی و ظلم ستیزی و همچنین آشنایی کودک و نوجوان با هویت تاریخی و دینی مورد توجه قرار خواهد گرفت.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در مجموع مباحثی که پیرامون آسیب‌شناسی و راهکارهای برون رفت از وضع موجود در این پژوهش مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرارگرفت و در نهایت مدل آسیب‌شناسی و ترویج فرهنگ دفاع مقدس در قالب نمودارهای ۱ و ۲ تبیین گردید:

مدل ۱: آسیب‌شناسی فرهنگ دفاع مقدس.

مدل ۲: ترویج فرهنگ دفاع مقدس.

پیشهادها

- تشکیل قرارگاه فرهنگی دفاع مقدس

نگرانی‌ها و دغدغه‌های فرهنگی مقام معظم رهبری در موضوع فرهنگ خطیر و نقش منطقه‌ای و جهانی نظام جمهوری اسلامی تهدیدات و خطرات ناشی از شبیخون فرهنگی و جنگ نرم استکبار جهانی و عوامل داخلی و منطقه‌ای و جهانی آن، موجب آن است که دستگاه‌های فرهنگی و فعالان و دلسوزان جبهه فرهنگی انقلاب، با توجه به رهنمودهای مکرر و مشخص مقام معظم رهبری مبنی بر فعالیت‌های قرارگاهی، مدیریت متمرکز و تلاش هماهنگ و استفاده از تمام ظرفیت‌ها و امکانات دولتی و مردمی در عرصه فرهنگ را وجهی همت خود قرار دهند.

تعریف قرارگاه: قرارگاه در لغت، ترکیبی از قرار به معنای وعده و استقرار و پسوند گاه به معنای محل است که به معنای محل قرار و ملاقات، محل استقرار، وضع، مرکز و مقر استفاده می‌شود همچنین به معنای مسکن، منزل، خانه و ماوا و جای استراحت و آرامش نیز به کار رفته است. اما قرارگاه در اصطلاح نظامی بیش از آن که مفهوم مکانی داشته باشد، دارای مفهوم تشکیلاتی و مدیریتی است، یعنی جدا از این که مکان یا محل خاصی داشته باشد، جایگاهی است که در آن سیاست‌گذاری و تعیین هدف‌ها و راهبردها و هدایت و مدیریت سازمان‌های زیر مجموعه یا وابسته به آن در موضوع یا امری خاص صورت می‌گیرد و به نتایج مورد نظر می‌رسد.

قرارگاه با این تعریف دارای انواع گوناگون و شکل‌های مختلفی است که براساس نیاز و با توجه به موضوع مورد نظر طراحی و تشکیل می‌شود.

قرارگاه فرهنگی دفاع مقدس؛ راهکارها: با توجه به آن چه بیان شد و با فرض این که شورای عالی انقلاب فرهنگی، به عنوان قرارگاه اصلی با موضوع فرهنگ عمومی کشور، اقدام به تشکیل قرارگاه‌های فرعی نماید. یکی از مهم‌ترین آن‌ها قرارگاهی است که وظیفه باز تولید و نشر و نهادینه کردن فرهنگ دفاع مقدس را دارد. امری که بر عهده بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس گذاشته شده است. نهادی که با چند سازمان در مرکز و ادارات کل در استان‌ها، متولی این امر مهم بوده و تاکنون اقدامات قابل توجهی در سطح کلان و در کل

عرصه‌ی فرهنگ دفاع مقدس داشته است، اما در استان‌ها به دلایلی چند از جمله عدم ساز و کار نظارتی و هدایتی بیشتر به انجام اقداماتی محدود و موازی با سایر دستگاه‌های فرعی و در برخی موارد نیز حداکثر به مشارکت با آنان و یا حمایت نه چندان کافی از تشکل‌های مردمی یا افراد پرداخته است.

راهکار عملی برای تحقق منویات مقام معظم رهبری برای تشکیل قرارگاه تخصصی دفاع مقدس به صورت استانی با توضیحات زیر پیشنهاد می‌شود. مطلوب آن است که شورای عالی انقلاب فرهنگی به عنوان قرارگاه اصلی چند قرارگاه فرعی از جمله قرارگاه تخصصی فرهنگی دفاع مقدس را به صورت مرکزی تشکیل دهد. به فرض عدم اقدام از سوی شورای انقلاب فرهنگی، این طرح به صورت استانی قابل تشکیل و راه اندازی است. سایر قرارگاه‌های فرهنگی مورد نیاز می‌تواند با استفاده از تجربه و الگوی این قرارگاه به سرعت طراحی و تشکیل و راه اندازی شود.

هدف‌ها: عملی کردن فرمایش مقام معظم رهبری مبنی بر اقدامات فرهنگی در قالب قرارگاه سازماندهی و هدایت اقدامات فرهنگی دستگاه‌های فرهنگی و تشکل‌های مردمی در حوزه نشر و ترویج فرهنگ دفاع مقدس.

وحدت رویه و هماهنگی و نظارت بر تولیدات فرهنگی حوزه دفاع مقدس: ایجاد زمینه‌های حسن تعامل و تشریک مساعی دستگاه‌ها، نهاد، تشکل‌ها و افراد جامعه ادبی و هنری و تلاش هدفمند در جهت احیا و ترویج فرهنگ دفاع مقدس.

برای احیا و ماندگاری فرهنگ دفاع مقدس باید به سمت مردمی کردن هرچه بیشتر فعالیت‌ها و در واقع، وظیفه‌ی اساسی نهادهای ترویج کننده فرهنگ دفاع مقدس باید مردمی کردن برنامه‌ها و حمایت حداکثری از حضور مردم در برنامه‌ها باشد. در حال حاضر زمینه‌ها و بسترهای تحقق آن در جامعه مشاهده می‌گردد از جمله:

با پایان جنگ، رزمندگان بطور خودجوش و مردمی دور هم جمع شدند و هیأت و جلساتی را تشکیل دادند، که در حال حاضر قویترین تشکل‌های سطح کشور در حوزه ترویج فرهنگ دفاع مقدس می‌باشند از جمله: (جلسه اطلاعات عملیاتی‌ها، تخریبچی‌ها، هر یک از گردان‌های رزمی، مخابراتی‌ها، بهداری رزمی‌ها، هیأت رزمندگان و سایر تشکل‌های مردم نهاد)

در حال حاضر نیاز مبرم به هماهنگی، هدایت و ساماندهی فعالیت‌ها از سوی یک ساختار قوی است؛ که تشکیل قرارگاه مذکور می‌تواند این وظیفه را در دو بخش نهادهای حاکمیتی و ساختارهای مردم نهاد، به عهده گیرد.

- ضرورت بازنگری در ساختار شورای عالی انقلاب فرهنگی

کارایی و اثربخشی شورای عالی انقلاب فرهنگی به عنوان قرارگاه عالی فرهنگ کشور، تاکنون پاسخگوی نیازهای حداقلی برای مقابله با این حجم تهدیدات فرهنگی نبوده است. برای مثال سازماندهی و ایجاد ساختار قرارگاهی، یکی از ضرورت‌های مورد مطالبه رهبری معظم انقلاب بوده، که برای ایجاد آن نیاز به مدیریت کلان و راهبردی فرهنگ در کشور توسط یک سیستم کار آمد زنده، پویا و فعال است که تاکنون محقق نشده است. عدم وجود یک نظام کار آمد فرهنگی در کشور کاملاً محسوس بوده و باعث متفرق شدن توانمندیها و کم اثر نمودن آنها در مقابله با تهاجم فرهنگی دشمنان شده است. در صورتی که با تمرکز توانمندی‌ها در زمان و مکان مناسب و با روحیه جهادی و انقلابی می‌توان به مقابله با تهدیدات گسترده دشمن پرداخت.

در یک کلام، وضعیت موجود شورای عالی انقلاب فرهنگی، با شاخص‌های تعریف شده برای یک "قرارگاه کلان فرهنگی" فاصله بسیار دارد. ضرورت بازنگری در ساختار شورای عالی انقلاب فرهنگی را پیشنهاد می‌نماییم.

- رویکرد علمی تخصصی به جنگ و دفاع مقدس، از زاویه علمی با تئوری خاص خود به جنگ پرداخته شود. تئوری این رویکرد بیانگر این حقیقت است که جنگ مجموعه علوم و معارفی را در خود نهفته دارد که توانسته است در همه کشورها اثر گذار باشد و یا به عبارت دیگر توانسته منشا تحولات عظیمی باشد. باید گفت که جنگ گنجینه عظیمی از علوم و معارف است که باید استخراج شده و علمی و کاربردی شده و از طریق مؤسسات آموزشی و آموزش عالی ترویج و توسعه و در اختیار نسل‌ها قرار گیرد. این علوم معمولاً در جنگ ما بومی بوده و می‌تواند سر منشاء تغییر و تحولات اساسی شود چنانکه در حال حاضر سر منشاء بسیاری از پیشرفت‌های کشور را می‌توان در دفاع مقدس جستجو کرد، این رویکرد معتقد است فرآیند و پتانسیلی در دفاع مقدس نهفته است که می‌تواند علوم مختلف را در خود

پرورش داده و بارور نماید اما تا کنون هیچ وقت با نگاه علمی و دانشگاهی به آن توجه ننموده ایم، یعنی در تمام رشته‌های مهندسی هیچ صحبتی از مهندسی جنگ و مهندسی در شرایط بحرانی نمی‌شود (سوداگر، احمد ۱۳۸۸).

- مدیریت و برنامه ریزی دقیق علمی برای گسترش فرهنگ ایثار و شهادت، پیگیری کار نیمه تمام سردار شهید احمد سوداگر، او معتقد بود که بعد از استقرار و جا افتادن دو واحد درسی عمومی درس "آشنایی با دفاع مقدس" سه واحد برای رشته‌های تخصصی مثلا، رشته‌های مهندسی، مهندسی در جنگ و تجارب ارزنده هشت سال دفاع مقدس تدوین و عرضه گردد. همچنین برای رشته‌های پزشکی، تجارب پزشکی و بهداری رزمی در جنگ و رشته‌های ارتباطی و مخابرات؛ مخابرات در جنگ و آن حجم عظیم خلاقیت‌ها و ابتکارات در جنگ هشت ساله به شکل مناسب تدوین و به دانشگاهها عرضه شود. نتیجه ارزشمند این عملیات علمی، تبادل دوسویه بین تجارب دفاع مقدس و عرضه آن جهت بهره برداری، در رشته‌های مختلف دانشگاهی، ترویج فرهنگ دفاع مقدس و بهره برداری از تجارب هشت سال دفاع مقدس را با صبغه علمی هماهنگ نماید.

- تشکیل نهاد مرکزی هدایت کننده فعالیت‌های مرتبط با ترویج فرهنگ دفاع مقدس، تشکیل قرارگاههای فرهنگی در سطح کشور که از مطالبات مکرر مقام معظم رهبری می‌باشد؛ در حوزه فرهنگ دفاع مقدس می‌تواند به بسیاری از نابسامانی‌های کنونی خاتمه داده و از سوی دیگر کارکردهای ارزشمند بسیاری را در این حوزه به بار آورد. به عنوان نمونه یادآور می‌شوم:

- بازنگری عملیات عظیم فرهنگی راهیان نور، که مدیریت و اداره آن روند رو به افولی دارد، به تعبیر حجت اسلام و المسلمین ماندگاری: "ما قدر این سفره گسترده‌ای که شهدا از شمال غرب تا جنوب کشور برای نسل‌های آتی پهن کردند را نمی‌دانیم، اگر این سرزمین‌های راهیان نور متعلق به اسرائیل و اروپا بود، می‌دیدید که چه بهره‌ها از آن می‌بردند".

- تقویت تلاش‌های علمی مبتنی بر پژوهش محوری در حوزه ترویج و نهادینه کردن فرهنگ دفاع مقدس، شناخت نظریه‌ها، رویکردها، اولویت‌ها و روش تحقیق آنها از نیازمندی‌های اساسی این عرصه می‌باشد.

منابع

فارسی

- ۱- صحیفه نور، مجموعه رهنمودهای امام راحل (ره)، وزارت ارشاد، تهران ۱۳۶۱ ۱۳۷۱.
- ۲- صحیفه امام خمینی، مؤسسه تنظیم آثار امام خمینی (قدس سره)، ۱۳۸۹.
- ۳- رهنمودهای رهبر معظم انقلاب، حضرت آیت ا...العظمی خامنه‌ای:
- ۴- (۷۹/۷/۱۴)، (۹۰/۳/۲۳)، (۹۰/۱۰/۱۹)، (۸۴/۱۰/۱۳)، (۸۷/۶/۸)، (۹۳/۹/۶)، (۷۹/۶/۷)، (۶۷/۷/۷۹)، (۷۰/۴/۲۵)، (۷۳/۴/۲۲)، (۷۲/۲/۲۵).
- ۵- (۷۷/۱۱/۲۱)، (۷۹/۴/۱۴)، (۷۷/۱۱/۲۱)، (۶۵/۹/۱۶)، (۶۵/۹/۱۶)، (۶۴/۹/۱۶)، (۶۵/۹/۱۶)، (۶۵/۹/۱۶)، (۹۳/۹/۶)، (۹۲/۹/۱۹)، (۹۰/۱۰/۱۹)، (۸۴/۱۰/۱۳)، (۷۱/۵/۲۱)، (۷۱/۵/۲۱)، (۶۹/۷/۱۲)، (۸۶/۶/۴)، (۹۰/۳/۲۳)، (۱۳۷۹)، (۱۳۸۱)، (۱۳۶۸)، (۱۳۸۱)، (۱۳۷۳)، (۱۳۷۲)، (۱۳۶۷)، (۱۳۸۶)، (۱۳۸۴)، (۱۳۸۱)، (۱۳۷۳)، (۱۳۶۷)، (۱۳۷۴)، (۱۳۷۰)، (۱۳۷۶)، (۱۳۷۲)، (۱۳۸۲)، (۱۳۶۷)، (۱۳۷۰)، (۱۳۶۵)، (۱۳۷۱).
- ۶- ترجمان، فریبا (۱۳۸۹). تأثیر فرهنگ ایثار و شهادت بر فرهنگ عمومی جامعه. مجموعه مقالات راه‌های ترویج و گسترش فرهنگ صداقت و شهادت، دانشگاه ایلام.
- ۷- رستمی، زهرا؛ عرفانی، نصرالله (۱۳۸۹). راهکارهای ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه از دیدگاه دانشجویان دانشگاه پیام نور همدان. مجموعه مقالات همایش ملی ایثار و شهادت و توسعه کشور، دانشگاه رازی کرمانشاه.
- ۸- صفار حیدری، حجت (۱۳۸۷). آیا نهادهای آموزشی ما می‌توانند به تعمیق و گسترش فرهنگ ایثار و شهادت بپردازند؟. مجموعه مقالات همایش ملی ایثار و شهادت فرصت‌ها و چالش‌ها، دانشگاه مازندران.
- ۹- صفایی، صفی‌الله؛ عرفانی، نصرالله (۱۳۸۵). موانع و راهکارهای ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه. مجموعه مقالات همایش ملی ایثار و شهادت و توسعه کشور، دانشگاه رازی کرمانشاه.
- ۱۰- فرانک بهمنی (۱۳۸۹). راهکارهای تقویت فرهنگ ایثار و شهادت در بین دانش‌آموزان و دانشجویان. مجموعه مقالات همایش ملی فرهنگ ایثار و شهادت، دانشگاه زنجان.

- ۱۱- محمدرضایی، علی اکبر؛ آلوستانی، زینب؛ سرگزی، حسینعلی سرگزی (۱۳۸۷). شناسایی عوامل و موانع ترویج فرهنگ ایثار و شهادت. مجموعه مقالات همایش ملی ایثار و شهادت فرصت‌ها و چالش‌ها. دانشگاه مازندران
- ۱۲- استراس، آنسلم؛ کورین، جولیت (۱۳۸۵). اصول روش تحقیق کیفی (نظریه مبنایی). ترجمه بیوک محمدی. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- ۱۳- غلامعلی رشید (۱۳۸۶). ارزش و جایگاه دفاع مقدس در ادراک و شناخت محیط امنیتی جمهوری اسلامی ایران. مجله نگرش راهبردی. ش ۷۹ و ۸۰.
- ۱۴- زمینه سازی و آغاز تهاجم از ۱۴ بهمن ۱۳۵۷ تا ۳ مهر ۱۳۵۹. تهران: مرکز ملی اسناد پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس. ۱۳۸۷. ج اول.
- ۱۵- دکتر اصغر مشبکی؛ علی اکبر خادمی (۱۳۸۷). بررسی آسیب شناسانه سیاست‌ها و سیاست گذاری‌های فرهنگی ایران بعد از انقلاب اسلامی. فصلنامه تحقیقات فرهنگی (نامه، پژوهش فرهنگی). س ۹. دوره سوم. ش ۴.
- ۱۶- محمد جواد ابوالقاسمی (۱۳۸۸). آسیب شناسی فرهنگی انقلاب اسلامی. فصلنامه تخصصی اندیشه انقلاب اسلامی. تهران: مرکز ملی اسناد پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس، ۱۳۸۷، ج اول.
- ۱۷- فلاح صفوی، محمد؛ محرم خانی، ناصر (۱۳۸۵). بررسی عوامل و موانع ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه از منظر شهروندان قزوینی. مجموعه مقالات همایش ملی فرهنگ ایثار و شهادت. دانشگاه زنجان
- ۱۸- نقی‌زاده، اکبر، علی (۱۳۸۰). عوامل معنوی و فرهنگی دفاع مقدس. ج ۲. ارزش‌های اسلامی. انتشارات: مرکز تحقیقات اسلامی.
- ۱۹- نورانی، حسین (۱۳۸۸). راهکارهای شیوه‌های ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه. تهران: دبیرخانه شورای هماهنگی و نظارت بر ترویج فرهنگ ایثار و شهادت.

انگلیسی

- 20- Huntington, Samuel P, 1993. The Clash of Civilizations? In Foreign Affairs, Summer 1993, Vol.72, Issue 3, pp. 22-49.

